

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА І ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: НЕПЕРЕРВНА ВЗАЄМОДІЯ

Нелля НИЧКАЛО, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Нинішній рік приніс нам аж три ювілеї. Перший – 25-річчя Національної академії педагогічних наук України. Другий – 20-річчя Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України (до 2008 р. – Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти). Третій – 20-річчя науково-методичного журналу «Професійно-технічна освіта». Його засновники: Міністерство освіти і науки України, НАПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, з 2007 р. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, а нині й Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Ці три ювілеї органічно взаємопов'язані, оскільки багатолітня діяльність кожного ювіляра спрямовувалася на системне науково-методичне забезпечення підготовки кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів для різних галузей економіки. Як добре відомо, ювілейна дата в житті людини або будь-якої установи завжди спонукає до аналізу пройденого шляху, щоб окреслити подальші кроки.

Так, НАПН України з перших днів своєї історії (з 1992 р.), її перший президент академік М. Ярмаченко й нинішній президент академік В. Кремень надавали великого значення розвитку наукових досліджень з проблем професійно-технічної освіти. Завдяки глибокому розумінню їх важливості та підтримці у 1993 р. був заснований Інститут педагогіки і психології професійної освіти (перший директор академік І. Зязюн очолював його до останніх днів свого життя). У 2006 р. створено Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Цей структурний академічний підрозділ став лідером в організації експериментальних досліджень з питань підготовки виробничого персоналу в нашій державі. Наукові, науково-методичні та інші матеріали, опубліковані в 2016 р. до десятиліття цього Інституту, переконують в об'єктивності нашого висновку. Аналіз результатів роботи цього інституту за останні п'ять років дає змогу побачити й відповідно оцінити його найвагоміші досягнення.

По-перше, багато зроблено для забезпечення модернізації професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників: підготовлено методичку розроблення освітніх і професійних стандартів на компетентнісній основі; розроблено державні стандарти з нових, технологічно складних професій; обґрунтовано концепцію створення особистісно-розвивального середовища професій-

них навчальних закладів; опрацьовано методичку підготовки педагогічних працівників професійних навчальних закладів до впровадження особистісно-розвивальних педагогічних технологій та проведено тренінги; підготовлено й апробовано проекти особистісно-розвивальних педагогічних технологій; розроблено методичку розвитку культури безпеки професійної діяльності персоналу підприємств; підготовлено і видано навчальні посібники для учнів і слухачів та методичні рекомендації для викладачів і майстрів виробничого навчання.

По-друге, для забезпечення управління розвитком професійної освіти в умовах ринкової економіки: обґрунтовано моделі розвитку соціального партнерства та організаційної культури професійних навчальних закладів різних типів; розроблено технологію адаптивного управління професійно-технічною освітою, методичку управління конкурентоспроможністю професійних навчальних закладів на ринку освітніх послуг; обґрунтовано, розроблено та впроваджено систему маркетингового управління в ПТНЗ; видано й впроваджено посібники та методичні рекомендації з цих актуальних проблем.

По-третє, з метою розвитку і творчого використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів та створення інформаційно-освітнього середовища професійних навчальних закладів: розроблено інформаційно-аналітичну систему управління «ПРОФТЕХ» для автоматизації проведення моніторингу ефективності діяльності ПТНЗ, а також запропоновано інноваційні підходи до навчально-методичного супроводу її використання; методичну систему розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійних навчальних закладів на основі електронних освітніх ресурсів; підготовлено та впроваджено електронні підручники для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників й відповідні методичні рекомендації щодо їх створення; розроблено та реалізовано в мережі Інтернет проект інформаційно-освітнього середовища професійно-технічних навчальних закладів, що охоплює такі модулі: контент-бібліотеку електронних підручників, базу навчально-методичних матеріалів, довідково-пошукову систему та інші електронні освітні ресурси; розроблено та впроваджено систему дистанційного професійного навчання на базі платформи Moodle, а також дистанційні кур-

си для підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ і структурних навчальних підрозділів підприємств; обґрунтовано та впроваджено технологію відкритого професійного навчання на модульній основі.

По-четверте, для підготовки учнівської молоді до проектування та реалізації професійної кар'єри: розроблено концепції професійної орієнтації учнівської молоді на робітничі професії та консультування учнів ПТНЗ з професійної кар'єри; створено та апробовано педагогічну технологію підготовки учнів професійних навчальних закладів до вибору й реалізації професійної кар'єри; спроектовано систему консультування з професійної кар'єри учнів професійних навчальних закладів, що передбачає використання моделі онлайн-консультування з розвитку кар'єри; визначено організаційно-педагогічні умови створення і функціонування центрів консультування з професійної кар'єри учнів ПТНЗ; розроблено та впроваджено програму навчального курсу для учнів ПТНЗ «Технологія планування і реалізації професійної кар'єри» (предмети, що вільно обираються учнями і слухачами), особистісно-розвивальну програму «Сходинки до професії».

По-п'яте, з метою імплементації прогресивних ідей досвіду професійної освіти країн Європейського Союзу в сучасну українську систему професійної освіти і навчання: розроблено глосарій базових термінів країн ЄС з професійної освіти і навчання та підготовлено науково обґрунтовані рекомендації, спрямовані на модернізацію вітчизняного освітнього законодавства у сфері професійної освіти, запровадження сучасних моделей професійної підготовки учнівської молоді і різних категорій дорослого населення.

Інноваційні напрацювання науковців Інституту професійно-технічної освіти впродовж останніх п'яти років знайшли відображення в **20** монографіях; **31** навчальному посібнику; **7** електронних навчальних підручниках; **15** методичних рекомендаціях; **11** довідниках; та в багатьох наукових статтях.

Отже, інноваційність діяльності науковців, її прогностична спрямованість сприяють високій оцінці теоретичного і практичного значення одержаних результатів і в нашій державі, і за кордоном. Пишаємося тим, що в лютому цього року Інститут професійно-технічної освіти НАПН України прийнято до Європейського консорціуму професійної освіти і навчання (до речі, це перший науково-дослідний інститут з усього пострадянського простору, що удостоєний такої високої честі). Безумовно, важливу роль в інноваційній діяльності Інституту відіграє те, що його очолює вихованка української професійно-технічної школи Валентина Радкевич, яка «зсередини» знає й відчуває проблеми, болі й потреби цієї системи й сама «хворіє» і живе ними. Тож цілком закономірним стало її обрання дійсним членом (академіком) НАПН України (у жовтні 2016 р.).

У чому ж полягає таємниця такої високої результативності діяльності Інституту професійно-технічної освіти? Адже за останні два роки тут також відбулося значне скорочення наукових співробітників (а в цілому по структурних підрозділах НАПН України скорочено понад 800 науковців...). Відповідь, як кажуть, лежить на поверхні: неперервна взаємодія з ПТНЗ, технікумами і коледжами, системна організація експериментальної роботи на базі професійних навчальних закладів різних типів. Нещодавно в цьому Інституті створено лабораторію науково-методичного супроводу підготовки фахівців у технікумах і коледжах.

Педагогічні працівники ПТНЗ, технікумів і коледжів упродовж багатьох років мають підтримку і допомогу з боку науковців у підготовці і захисті кандидатських дисертацій. Понад 20 педагогів цих закладів захистили наукові праці в спеціалізованих вчених радах Інституту професійно-технічної освіти та Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. На наше переконання, об'єднання творчого потенціалу педагогів цих двох освітніх підсистем сприятиме формуванню якісно нової цілісної системи професійної освіти. Саме такий підхід реалізується у високо розвинутих зарубіжних країнах.

На жаль, окремі високі державні чиновники, не розуміючи глибинної суті системи професійної освіти і навчання та її місії в соціально-економічному розвитку, протиставляють педагогічні колективи ПТНЗ, технікумів і коледжів, намагаючись довести, «хто кращий і хто гірший». Часто це робиться під впливом емоцій та необґрунтованих обіцянок на високих рівнях, а не виходячи з інтересів особистості кожної молодої людини та загальнодержавних інтересів. Ці безплідні дискусії тривають досить довго, а тим часом випускники наших загальноосвітніх шкіл виїждять за кордон на навчання до професійних шкіл, ліцеїв, інститутів та університетів.

Розвитку постійної взаємодії педагогічної науки і практичних працівників всіляко сприяє Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України. Актуальні питання організації експериментальної роботи з питань підготовки сучасного виробничого персоналу, нові концепції, інноваційні технології професійної підготовки фахівців, прогностичні ідеї завершених досліджень – ці та багато інших питань обговорюються на наших засіданнях з участю працівників Департаменту професійної освіти МОН України та науково-методичних і навчально-методичних центрів профтехосвіти в областях.

Водночас не можна не помічати болючих проблем, яких накопичилося чимало: це недостатній рівень законодавчої підтримки та фінансового забезпечення професійної освіти та наукової діяльності; недостатня увага до науково-методичного супроводу діяльності вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації, недосконалість показників державної

статистичної звітності у сфері професійної освіти і навчання, соціально-економічна невизначеність і зниження престижу професійної освіти та наукової діяльності в українському суспільстві. Не можна не помічати й недооцінку ролі соціального партнерства у модернізації системи підготовки виробничого персоналу, а також обмежене залучення наукових установ НАПН України до участі у міжнародних проєктах, експертній діяльності.

Упродовж багатьох років спостерігаємо позитивні зміни в педагогічних колективах багатьох училищ, ліцеїв і центрів. В умовах економічних негараздів і недосконалості законодавчої бази і навіть непоодиноких помилок у реалізації освітньої політики на загальнодержавному рівні, що спричинило небачений досі бум протесту у засобах масової інформації, у багатьох ПТНЗ зростає дух творчості, інноваційності, підвищується рівень педагогічної культури і соціальної відповідальності за якість професійної підготовки, за долі своїх вихованців. І в цьому ми неодноразово переконувалися під час багатьох міжнародних виставок, різних семінарів і круглих столів, а також майстер-класів, які проводять викладачі і майстри виробничого навчання.

Ось лише один приклад. 1 лютого цього року в залі засідань Президії НАПН України було справжнє свято професійно-педагогічної творчості. Тут відбулося засідання Науково-методичної комісії з професійної педагогіки, психології та змісту професійно-технічної освіти Науково-методичної ради з питань освіти МОН України з участю заступника директора Департаменту професійної освіти МОН України В. Карбишевої та працівників Інституту модернізації змісту освіти В. Паржницького, Л. Онопрієнко, Л. Меркулової. Члени цієї комісії були вражені змістом інноваційних матеріалів, презентацій, доповідей, навчально-методичних комплексів, що наочно підтверджували невтомні пошуки і високу творчість в процесі експериментальної роботи. Не можемо не назвати хоча б окремі училища, де успішно проходить експеримент всеукраїнського рівня:

- Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей Дніпропетровської області – «Педагогічні умови формування конкурентоздатності фахівців гірничого профілю у професійно-технічних навчальних закладах» (директор В. Сиротюк, науковий керівник доктор педагогічних наук, професор Л. Сергеева);

- Дніпродзержинський професійний ліцей Дніпропетровської області – «Формування енергоефективної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю на основі проєктних технологій» (директор В. Школяр, науковий керівник кандидат хімічних наук, доцент Н. Кулаєва);

- Березівське вище професійне училище Одеського національного політехнічного університету – «Система підготовки кваліфікованих робітників сфери послуг в умовах євроінтеграційних процесів» (директор

В. Шевченко; науковий керівник доктор технічних наук, професор Г. Оборський);

- Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти НАПН України – «Технологія проєктного навчання у професійній підготовці кваліфікованих робітників автотранспортної галузі» (директор кандидат педагогічних наук Д. Гуменюк, науковий керівник доктор педагогічних наук, професор Г. Романова);

- Державний навчальний заклад «Одеське вище професійне училище торгівлі та технологій харчування» – «Створення інформаційно-освітнього середовища у професійно-технічному навчальному закладі торгівлі та технологій харчування» (директор Л. Висоцька, науковий керівник кандидат педагогічних наук Л. Липська);

- Державний професійно-технічний навчальний заклад «Роменське вище професійне училище» Сумської області – «Відкрите професійне навчання населення на модульно-компетентній основі» (директор П. Помаран, науковий керівник доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України В. Радкевич);

- Державний професійно-технічний навчальний заклад «Одеський центр професійно-технічної освіти» – «Технологія забезпечення доступності освітнього простору професійно-технічного навчального закладу для учнів з порушеннями слуху» (директор С. Сущенко, науковий керівник доктор педагогічних наук, професор Л. Сергеева);

- Державний навчальний заклад «Криворізький центр професійної освіти металургії та машинобудування» – «Створення електронних навчальних ресурсів для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівної галузі» (директор О. Лещинський, науковий керівник кандидат педагогічних наук О. Гуменний);

- Державний навчальний заклад «Дніпропетровський центр професійно-технічної освіти туристичного сервісу» – «Підготовка кваліфікованих робітників з професій: «Квітникар», «Декоратор вітрин», «Флорист» з використанням технології дистанційного навчання» (директор Н. Войтович, науковий керівник кандидат педагогічних наук О. Базелюк).

І цей перелік можна було б продовжувати. Навіть назви тем педагогічних експериментів свідчать про інноваційність і практичну спрямованість. Як бачимо, творчий потенціал ПТНЗ, які стали експериментальними майданчиками, досить високий, прагнення викладачів і майстрів до наукових пошуків зростає. На завершення, дуже хочеться талановитим, мудрим і наполегливим педагогам профтехосвіти побажати «не вгашати духа», не знижувати рівень філософсько-педагогічної віри у реальність і дієвість державної політики щодо підготовки виробничого персоналу. Перекодана: вона неодмінно буде ефективною. Адже без цього неможливий економічний розвиток незалежної України.